

UKRAJINSKI AUTOR OLEKSANDR IRVANEC ZA NACIONAL GOVORI O TRENU 'PUTIN JE UTJELOVLJENJE S SMIJENJEN I OSUĐEN PREI

Razgovarala TAMARA BORIĆ Fotografije EDICIJE BOŽIČEVIĆ

Kazalište u kojemu glumci ne poznaju djela antičkih klasika, a na obaveznim subotnjim radnim akcijama moraju lopatama ubijati pse lualice, siva svakodnevnica turobnoga grada pogođenog strašnom epidemijom, linčovanja i prokazivanja, okvir su mračnog i napetog romana "Liebenkraftova bolest" u kojemu jedan od najcjenjenijih ukrajinskih pisaca Oleksandr Irvanec ispisuje svojevrsan pamflet protiv države, vješto se služeći groteskom kojoj mjesto ustupaju suptilni opisi unutarnjeg svijeta glavnog junaka.

Oleksandr Irvanec rođen je 1964. u Lavovu. Završio je Dubensko pedagoško učilište i Institut za književnost "Maksim Gorki" u Moskvi. Radio je kao učitelj i novinar, a trenutačno predaje na Nacionalnom sveučilištu Ostroška akademija. Prevodi na ukrajinski s poljskog, ruskog, bjeloruskog i francuskog. S Jurijem Andruhovičem i Viktorom Neborakom osnovao je 1985. grupu Bu-Ba-Bu, koja je kroz humoristične književne performanse progovarala o ukrajinskoj stvarnosti. Autor je dvadeset i pet knjiga poezije, proze i drame, koje su prevedene na brojne svjetske jezike. Roman "Rivne/Rovno" bio je finalist Nagrade Angelus u Poljskoj 2007., a "Liebenkraftova bolest" 2014. godine.

Oleksandr Irvanec, koji je roman "Liebenkraftova bolest" predstavio na upravo završenom sajmu knjiga "Sa(n)jam knjige u Puli", za Nacional govori o političkoj situaciji u Ukrajini, odnosu te zemlje s Rusijom i Zapadom, o Putinu, ali i o Porošenku i Jacenjuku, a dotaknuo se i SSSR-a i života u sovjetskom totalitarizmu.

NACIONAL: U knjizi "Liebenkraftova bolest" pišete o tmurnoj i mračnoj atmosferi u Sovjetskom Savezu, zašto?

U svome romanu opisujem imaginarno društvo - ali opisujem ga na temelju svojih životnih iskustava u komunističkom, totalitarnom društvu. To jest, to nije samo SSSR, nego i šira slika. Nešto slično događalo se već u postsovjetskoj Ukrajini, pogotovo u vrijeme vladavine predsjednika Janukoviča, koji se sada skriva negdje u Rusiji. Osjećaj beznada, nemogućnosti promjena i napretka - taj me osjećaj proganjao u vrijeme postojanja već neovisne Ukrajine, povremeno je postajao jači, povremeno slabio, ali nikada nije u potpunosti nestao. Tek

nakon naše zadnje Revolucije dostojanstva (2013-2014) konačno je oslabio, gotovo nestao. Jer većina građana, a i veliki dio vladajuće klase, shvatio je potrebu za promjenom, pa čak i počeo raditi prve korake u tom smjeru. Ti koraci su još slabi, nesigurni, ali ispravni.

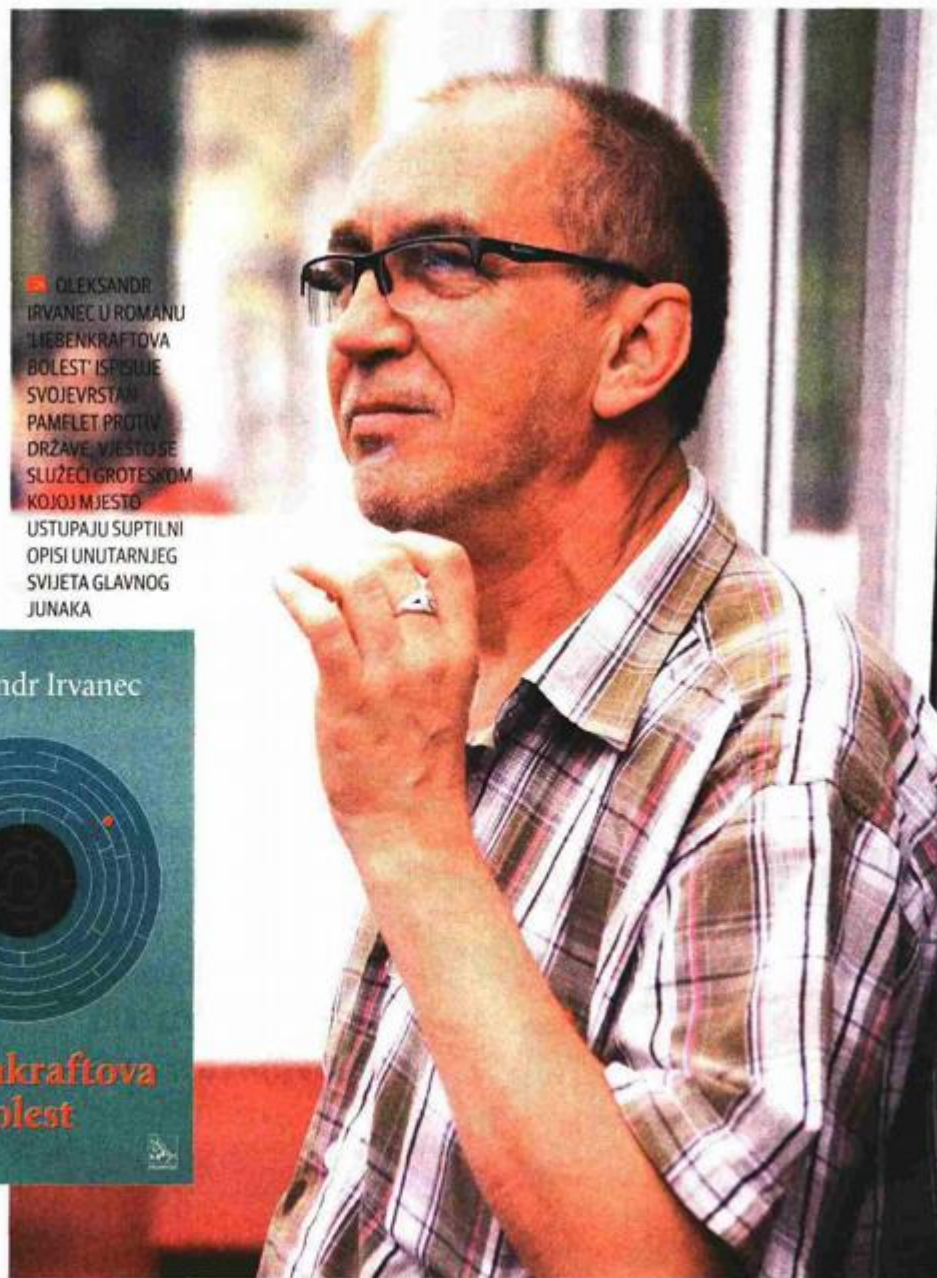
NACIONAL: Kako vidite taj dio sovjetske povijesti? Spomenuli ste totalitarizam, jeste li imali osobnih problema, trauma?

Osobno, ja se ne osjećam traumatizirano jer unutar sebe sam uvijek razumio nespretnost i slabost tog sovjetskog "socijalizma" s njegovim beskonačnim ograničenjima i zabranama. Iako više nisam mlad, optimističan

sam i zato me jako često iznenađuje i ljuti pesimizam, pogotovo kod ljudi mlađih od mene. Kad god je moguće pokušavam se oduprijeti tom pesimizmu, sudjelovati u raspravama, pokušati uvjeriti negativno nastrojene ljude. Ponekad to čak i uspije. Ne svaki put, ponekad.

NACIONAL: Žale li neki Ukrajinci, i ne samo oni, što SSSR više ne postoji?

Postsovjetska ostavština je vrlo jaka u svijesti ljudi, kao što sam spomenuo. Plus ruska propaganda - a u Ukrajini još uvijek mnogo ljudi gleda rusku televiziju - stvara mit o sovjetskim vremenima kao vremenima blagostanja i prosperiteta: moglo se za 20 do 30 godina skupiti za

Oleksandr Irvanec u romanu "Liebenkraftova bolest" ispisuje svojevrsan pamflet protiv države, vješto se služeći groteskom kojoj mjesto ustupaju suptilni opisi unutarnjeg svijeta glavnog junaka

TAČNOJ POLITIČKOJ SITUACIJI U UKRAJINI, PUTINU, ALI I O BIVŠEM SSSR-U SVEOPĆEG ZLA, MORA BITI D MEĐUNARODNIM SUDOM'

automobil Ladu, a ljeti - iako ne svake godine - ići na more u Krim ili Soči. Putovati u inozemstvo, izvan SSSR-a, bilo je nevjerojatno teško. Sovjetskog čovjeka puštali su samo u zemlje "socijalističkog tabora" - u Poljsku, Čehoslovačku, Mađarsku, Istočnu Njemačku, i to samo nakon brojnih provjera lojalnosti potencijalnih turista. Izlet u tadašnju Jugoslaviju bio je već na granici snova, jer je ta zemlja bila djelomično kapitalistička, sa slobodnim tržištem, s trapericama i žvakama, s pristupom zapadnoj glazbi i zapadnoj kulturi. Moje prve traperice moja mama je donijela kući upravo s takvih putovanja. Sovjetski Savez je znao kako raditi rakete i atomske bombe, ali nije znao kako šivati traperice.

NACIONAL: Kako Ukrajina danas surađuje s drugim zemljama bivšeg SSSR-a?

Odnosi s bivšim sovjetskim republikama u Ukrajini su ambivalentni. Primjerice, dobri su odnosi s Gruzijcima, ali ne sasvim dobri s modernom Gruzijom koju novo vodstvo postupno vraća u rusko područje utjecaja. Odnosi s Bjelorusijom su ravnopravni. Ukrajinski umirovljenici njeguju mit o redu u Bjelorusiji, visokim plaćama i dobrim cestama, ali stvarnost ne odgovara tome, jedino možda stanje cesta. S Rusijom su odnosi pokvareni već mnogo godina unazad. Ako mi, sadašnji 50-godišnjaci, čak još i 40-godišnjaci, imamo prethodno iskustvo komunikacije i suživota s Rusima, za dječaka koji sada ima 10, 12 godina, čijeg su oca otvoreno strijeljali ruski vojnici negdje u stepi kod Ilovajska, odnos prema Rusima bit će potpuno drugačiji.

NACIONAL: Važan dio knjige bavi se cenzurom, pišete o piscima koji nisu mogli igrati dramu zato što je bila zabranjena, poput mnogih drugih stvari u tadašnjem sustavu. Kako je bilo biti umjetnik u SSSR-u? Kako je umjetnost bila tretirana?

Samo ću navesti u SSSR-u zabranjene autore. Od svjetskih imena to je prije svega Orwell i njegove "1984." i "Životinjska farma". Također, nisu se tiskale ili su izlazile cenzurirane knjige drugih pisaca - Celina, Joycea, Kafke. Zapadna glazba je također bila zabranjena i proganjana, čak i na razini diskoteka za mlade. Sovjetska mladež morala je plesati na vedre komsomolske pjesme sovjetskih, bolje rečeno ruskih, vokalnih i instrumentalnih sastava. Izrazi "rock" i "rock band" također su bili pod zabranom. Zapadni filmovi nisu bili dostupni za sovjetske građane do pojave videa, jedino na filmskim festivalima u većim gradovima. A kasnije je također bilo problema: osobno poznajem čovjeka koji je odslužio zatvorsku kaznu zbog "širenja pornografije", a zapravo, on je na videu s prijateljima pogledao film "Emmanuelle". Picasso je bio poznat u Sovjetskom Savezu jer je bio član Komunističke partije, ali Salvador Dali je bio zabranjen jer nije izrazio

simpatije prema komunizmu. Na takav smo se način tih godina "upoznavali" sa zapadnom kulturom.

NACIONAL: Jesu li se stvari promijenile danas u Ukrajini i u kojoj mjeri?

Današnja Ukrajina otvorena je za zapadnu kulturu i za istočnu isto tako. Promjene su vidljive barem u tome što mnogi mladi ljudi, pa čak i ne tako imućni, sada studiraju na sveučilištima u inozemstvu. U Poljskoj, Mađarskoj, pa i dalje na zapadu. A čak i ako će neki od njih ostati, ipak će se mnogi vratiti u svoju domovinu sa znanjem stečenim na zapadu. Glede kulturne razmjene, taj proces se odvija, iako ne tako dobro kao što bismo željeli, ali mnogo bolje nego

'POSTSOVJETSKA
 OSTAVŠTINA je vrlo jaka
 u svijesti ljudi u Ukrajini.
 Ruska propaganda koju
 u Ukrajini mnogi prate,
 stvara mit o sovjetskim
 vremenima kao
 vremenima blagostanja'

u sovjetskim vremenima, kada je Ukrajina bila dio SSSR-a. Kako bi dospio na sajam knjiga u inozemstvu, ukrajinski pisac morao je ili pisati na ruskom jeziku ili biti preveden na ruski. Danas Ukrajina - i Bjelorusija, Moldavija, Gruzija i ostale postsovjetske države - sudjeluje u kulturnim događanjima kao samostalni objekt, a ne kao privjesak Rusije.

NACIONAL: Vaš lik Igor čovjek je koji je natjeran na grozne stvari, nesocijaliziran je, nesposoban za komunikaciju. Je li manjak komunikacije jedan od većih problema današnjice?

Igor je u drugom dijelu romana počinio više ubojstava. To je osoba koja je umorna i zbunjena, on je pogoden "Liebenkraftovom bolešću" i to uklanja sve moguće barijere. Ta bolest stavlja ljude u drugu dimenziju, u drugačiji svijet, što sam pokušao pokazati u završnoj sceni romana. Zapravo, na kraju prvog dijela, kad ide na spavanje, Igor umire i cijeli drugi dio romana djeluje već mrtvi junak, okružen uglavnom mrtvacima. Morao sam posegnuti za takvim metaforama da bih mogao pokazati koliko je teško izaći, otići se, pobjeći iz šapa sustava, društva i prijeći na drugu razinu.

NACIONAL: Kao što ste rekli, u knjizi zapravo kritizirate državu koja, kako ste napisali, mora imati sve, kontrolirati sve, uzima sve. U kakvoj državi živite danas?

Ukrajina se postupno mijenja, preobražava, jako polako ali sigurno. To će biti malo službena fraza, ali u Ukrajini se zaista u posljednje dvije godine ubrzano stvara građansko društvo. I to me jako veseli.

NACIONAL: Što možete reći o ukrajinskoj poziciji u odnosu na Rusiju? Nije samo riječ o Krimu koji je problem sam za sebe, već se doima kao da su se stvari prihvatile ovakvima kakve trenutačno jesu. Je li zaista tako ili je samo takav dojam?

Moram reći da mi je strašno žao promatrati na internetu i na TV-u kako propadaju ruski intelektualci: pisci, glumci, pjevači.

Oni pokazuju svoju odanost Putinovoj politici inzistiranjem na ispravnosti samo njegova stava i ta njihova servilnost izgleda stvarno odvratno. Ostale su pojedine figure u ruskoj kulturi koje još nisu okaljale obraz podlim izjavama o Ukrajini.

NACIONAL: Kako vidite Putina u odnosu prema Ukrajini, ali i njegovu sve veću ulogu u vanjskoj politici, posebno kad su u pitanju Sirija i takozvana Islamska država?

Putin je danas utjelovljenje sveopćeg zla. On se suprotstavio cijelom svijetu koji razmišlja, a svoje sugrađane Ruse okrenuo je protiv cijelog svijeta. Zato on mora biti smijenjen i osuđen pred međunarodnim sudom. Ne sumnjam da će se to dogoditi u budućnosti.

NACIONAL: A odnos Europe prema Ukrajini?

Odnosi se prema Ukrajini s umjerenim suosjećanjem. "Izražavanje duboke zabrinutosti" nad događajima u Ukrajini već je postalo kliše. Međutim, određena pomoć ipak dolazi, i financijska i materijalna, u smislu oružja i vojne opreme. Svakako da bih, kao ukrajinski domoljub, radije volio vidjeti veću i dublju podršku EU-a. No, objektivna stvarnost je upravo takva.

NACIONAL: Kakvo mišljenje imate o predsjedniku Petru Porošenu i premijeru Arseniju Jacenjuku?

To su naši predsjednik i premijer. Predsjednik je pobijedio na demokratskim izborima i imenovao je premijera. Ako se ukrajinskom narodu ne svide njihove aktivnosti na čelu države, moći ćemo ih promijeniti.

NACIONAL: Kakav je danas život u Ukrajini?

Ukrajina postaje svoja, ne bivša ruska pokrajina, nego prepoznatljiva europska država. Postoji mnogo razloga zašto smo zanimljivi Europi i svijetu. Nadam se da će ih biti sve više, u umjetnosti, u politici i u javnom životu. U daljnjoj budućnosti Ukrajina treba postati članica EU. A koliko je to daleka budućnost, to ovisi o nama, Ukrajincima. Moji prijatelji i ja osobno pokušavamo i nastojimo približiti tu budućnost.